

Малий В. Ю.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СІМЕЙНИХ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

FEATURES OF THE LEGAL STATUS OF FAMILY FARMS

Визначаються особливості правової регламентації статусу сімейних фермерських господарств.

Ключові слова: землі сільськогосподарського призначення, правова регламентація статусу сімейних фермерських господарств.

Определяется состояние правовой регламентации статуса семейных фермерских хозяйств.

Ключевые слова: земли сельскохозяйственного назначения, правовая регламентация статуса семейных фермерских хозяйств.

Determine the status of legal regulation the status of family farms.

Key words: agricultural land, the legal status of family farms.

Фермерські господарства займають важливі позиції в приватному секторі сільського господарства України, тому що дають змогу насичувати аграрний ринок товарною сільськогосподарською продукцією та задовольняти потреби суспільства у цій продукції.

Але до 2016 р. у законодавстві існувала низка прогалин щодо діяльності фермерських господарств. Тому протягом 2016–2018 рр. до законодавства про фермерське господарство було внесено суттєві зміни, які, насамперед, стосуються саме сімейних фермерських господарств, тобто закладено організаційно-правові основи їх утворення та діяльності. Діяльність сімейних фермерських господарств регламентована, насамперед, Законом України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. у редакції від 10 липня 2018 р. (далі – Закон «Про фермерське господарство») [1].

Ч. 1. ст. 1 цього Закону визначає фермерське господарство як форму підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, з метою ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства. Відповідно до ч. 4. цієї ж норми фермерське господарство підлягає державній реєстрації як юридична особа або фізична особа – підприємець.

П. 5 ст. 1 Закону визначає поняття сімейного фермерського господарства та основи правової регламентації його діяльності.

Так, фермерське господарство, зареєстроване як юридична особа, має статус сімейного фермерського господарства, за умови, що в його підприємницькій діяльності використовується праця членів такого господарства, якими є виключно члени однієї сім'ї відповідно до ст. 3 Сімейного кодексу України [2].

Фермерське господарство без статусу юридичної особи організовується на основі діяльності фізичної особи – підприємця і має статус сімейного фермерського господарства, за умови використання праці членів такого господарства, якими є виключно фізична особа – підприємець та члени її сім'ї відповідно до ст. 3 Сімейного кодексу України. Головою сімейного фермерського господарства може бути лише член відповідної сім'ї.

Залучення сімейним фермерським господарством інших громадян може здійснюватися виключно задля виконання сезонних та окремих робіт, які безпосередньо пов'язані з діяльністю господарства і потребують спеціальних знань чи навичок.

Відповідно до ст. 27 Закону «Про фермерське господарство» трудові відносини у ньому базуються на праці його членів. У разі виробничої потреби фермерське господарство має право залучати до роботи в ньому інших громадян за трудовим договором (контрактом). Трудові відносини членів фермерського господарства регулюються Статутом, а осіб, залучених до роботи за трудовим договором (контрактом), – законодавством України про працю. Варто зауважити, що під час внесення останніх змін до Закону законодавцем прямо не прописана норма про регламентацію трудових відносин також умовами договору про створення сімейного фермерського господарства (пп. Д) ч. 5 ст. 8-1 Закону – *В.М.*)

Трудові спори у фермерському господарстві вирішуються у встановленому законом порядку. З особами, залученими до роботи у фермерському господарстві, укладається трудовий договір (контракт) у письмовій формі, в якому визначаються строк договору, умови праці і відпочинку (тривалість робочого дня, вихідні дні, щорічна оплачувана відпустка, форми оплати праці та її розміри, харчування тощо).

Видача трудових книжок членам фермерського господарства і громадянам, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом), та їх ведення

здійснюються відповідно до законодавства України про працю. Розмір оплати праці і тривалість щорічної відпустки осіб, які працюють у фермерському господарстві за трудовим договором (контрактом), не мають бути меншими за встановлений державною розмір мінімальної заробітної плати і передбачену законом тривалість щорічної відпустки. Голова фермерського господарства створює безпечні умови праці для членів господарства і громадян, які уклали трудовий договір (контракт), забезпечує дотримання вимог техніки безпеки, виробничої гігієни та санітарії, пожежної безпеки.

Особливості створення та діяльності сімейного фермерського господарства без набуття статусу юридичної особи регулюються положеннями ст. 8-1 Закону. Відповідно до цих положень це господарство організовується фізичною особою самостійно або спільно з членами її сім'ї на підставі договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства. Договір про створення сімейного фермерського господарства укладається фізичною особою спільно з членами її сім'ї в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню за місцем розташування майна та земельних ділянок фермерського господарства. Декларація про створення сімейного фермерського господарства (у разі одноосібного ведення такого господарства) складається фізичною особою самостійно в письмовій формі.

Головою сімейного фермерського господарства без статусу юридичної особи є член сім'ї, визначений договором (декларацією) про створення сімейного фермерського господарства, який реєструється як фізична особа – підприємець. Після укладання (складання) договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства голова сімейного фермерського господарства має зареєструватися як фізична особа – підприємець або зареєструвати зміни до відомостей про фізичну особу – підприємця в порядку, встановленому законом. Від імені сімейного фермерського господарства без статусу юридичної особи має право виступати голова цього господарства або уповноважений ним у встановленому цивільним законодавством порядку один із членів господарства.

На відміну від фермерського господарства – юридичної особи, основним правовстановлюючим документом щодо створення та діяльності сімейного фермерського господарства є договір. Договір про створення сімейного фермерського господарства укладається членами однієї сім'ї в письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню. Згідно з п. 5 ст. 8-1 Закону «Про фермерське господарство» умови договору про створення сімейного фермерського господарства визначають: а) найменування, місцезнаходження (адресу) господарства, мету та види його діяльності; б) порядок прийняття рішень та координації спільної діяльності членів господарства; в) правовий режим спільного майна членів господарства; г) порядок покриття витрат та розподілу результатів (прибутку або збитків) діяльності господарства між його членами; г) порядок

вступу до господарства та виходу з нього; д) трудові відносини членів господарства; е) прізвище, ім'я та по батькові членів господарства, ступінь їх родинного зв'язку, паспортні дані та реєстраційні номери облікових карток платників податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті, реєстраційні номери облікових карток платників податків не зазначаються); є) інші положення, що не суперечать чинному законодавству. Відповідно до п. 6. цієї ж норми типова форма договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної аграрної політики.

22 травня 2018 р. Верховна Рада України прийняла за основу та направила на друге читання законопроект від 18.05.2018 р. № 6490-д «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств».

Прийнятий за основу документ на рівні закону визначає порядок економічних і соціальних відносин із Державою сімейних фермерських господарств, створених відповідно до Закону України від 31.03.2016 р. № 1067-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств». Як зазначено у пояснювальній записці до проекту Закону № 6490-д, навіть уклавши договір про створення сімейного фермерського господарства, сільські сім'ї не можуть належати до тієї чи іншої групи платників податків і, відповідно, не можуть скористатись рівними або пільговими правами та спрощеннями. Сімейні фермерські господарства перебувають не в рівних конкурентних умовах порівняно з фермерськими та іншими сільгоспвиробниками. Відсутність легалізації доходів унеможливує участь працюючих таким чином селян у системі державного соціального страхування та позбавляє їх змоги отримувати у майбутньому достойну пенсію. Крім того, такі господарства, як правило, використовують земельні ділянки без офіційної реєстрації договорів оренди.

Законопроект № 6490-д забезпечить легалізацію діяльності у формі підприємницької діяльності для фізичних осіб – підприємців, які організували фермерське господарство, в тому числі сімейне, та надасть їм змогу бути платниками єдиного податку четвертої групи, якщо будуть дотримані такі умови: здійснення діяльності виключно в межах фермерського господарства зареєстрованого відповідно до Закону «Про фермерське господарство»; зайняття виключно виробництвом сільськогосподарської продукції, її переробкою та постачанням; здійснення господарської діяльності (крім постачання) за місцем податкової адреси; невикористання праці найманих осіб; членами фермерського господарства

такої фізичної особи є лише члени сім'ї; площа сільськогосподарських угідь у власності та/або користуванні, земель водного фонду у користуванні членів фермерського господарства становить не менше 2 га і не більше 20 га [2].

Законопроект № 6490-д також передбачає пільговий порядок сплати єдиного соціального внеску для усіх членів фермерського господарства, у т.ч. його голови (доплата ЄСВ коштом Державного бюджету протягом 10 років), встановлення сплати податку на доходи фізичних осіб з орендної плати за земельні ділянки (паї) до місцевих бюджетів за місцезнаходженням таких земельних ділянок [3].

10 липня 2018 р. Верховна Рада ухвалила Закон № 6490 «Про стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств». Закон підтримали 229 народних депутатів [4].

10 серпня 2018 р. Президент України П. Порошенко підписав Закон України «Про стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств». Закон дасть змогу отримати офіційний статус фермерам, які працюють на своїй землі. Це дасть змогу їм легально продавати власну продукцію, вони отримають соціальний захист та пенсію.

«Зміни передбачають належність до платників єдиного податку четвертої групи фізичних осіб – підприємців, які організували фермерське господарство, за умови відповідності сукупності певних критеріїв та визначення особливостей їх державної реєстрації», – йдеться у повідомленні офіційного представництва Президента. Як вказано далі, до-

кумент передбачає можливість створення сімейного фермерського господарства без статусу юридичної особи на підставі договору/декларації про створення такого господарства. Документ включає і встановлення державної допомоги по сплаті єдиного внеску на обов'язкове державне соціальне страхування (від 10% до 90% мінімального страхового внеску) для кожного з членів фермерського господарства протягом 10 років. Виплати відбуватимуться коштом державного бюджету України через механізм доплати на користь застрахованих членів сімейного фермерського господарства єдиного внеску на обов'язкове державне соціальне страхування. Підписаний документ вносить зміни у Податковий кодекс України та закони України «Про фермерське господарство», «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [5].

Таким чином, є підстави вважати, що нині на законодавчому рівні легалізовано діяльність сімейних фермерських господарств як самостійних суб'єктів підприємництва на селі, (що, до речі, відповідає європейській практиці). На наш погляд, у складних соціально-економічних умовах, в яких, на жаль, перебуває Україна, розглянуті важливі зміни до чинного законодавства у перспективі можуть стати позитивним організаційно-правовим чинником подальшого розвитку аграрного сектора економіки нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 р. У редакції від 10 липня 2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Прийнято проект закону щодо легалізації сімейних фермерських господарств. URL: <https://www.medoc.ua/uk/blog/prijnjato-proekt-zakonu-shhodo-legalizaci-simejnih-fermerskih-gospodarstv>
3. Пояснювальна записка до доопрацьованого проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH50A7LA.html.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств: Закон України від 10 червня 2018 р. URL: <http://http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2497-19>.
5. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/>.